

AZ ABGB HATÁLYBALÉPTETÉSE MAGYARORSZÁGON

KÉPESSY IMRE

ELTE ÁJK

JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. KÉPESSY IMRE

ADJUNKTUS

ELTE ÁJK

MAGYAR ÁLLAM- ÉS
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2025. augusztus 25.

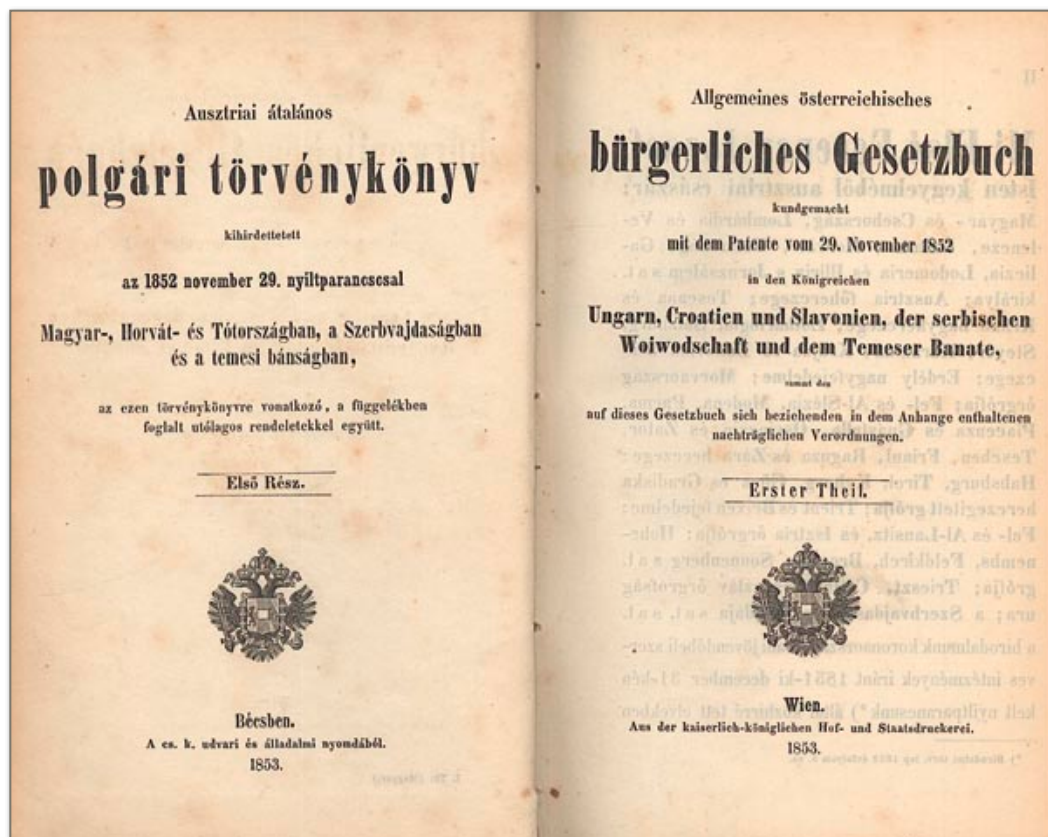
Az ABGB magyarországi hatálybaléptetését előkészítő munka 1850 áprilisában vette kezdetét Anton Schmerling igazságügy-miniszter vezetésével.¹ A kódex egyes rendelkezéseinek a hazai viszonyokhoz való adaptációja érdekében több magyar jogászt is felkérték a munkálatokban való részvételre. Köztük volt Deák Ferenc, aki határozottan visszautasította a megkeresést, míg Frank Ignác elfogadta ugyan a felkérést, de vélhetően ez is szerepet játszott tragikus halálában.² A munkálatok kezdetben egy 30 főből álló bizottság keretében zajlottak, amelynek tagjai közül többen az egykori Hétszemélyes Tábla bírái közül kerültek ki. Amikor Anton Schmerling távozott a miniszteri pozícióból, utóda Karl von Krauß lett, aki Comité néven új bizottságot hozott létre, amelynek munkájába horvát és erdélyi szakembereket is bevont.³

Krauß szándéka a Szent Korona országában az ABGB mielőbbi bevezetésére irányult, amivel kapcsolatban Christian Neschwara szerint több akadályt kellett legyőzni. A fő kihívást az jelentette, hogy az ABGB-hez annak 1812. évi hatálybalépése óta számos ún. „hiteles értelmezést” adtak ki. Ezek tartalma sokszor túlmutatott az egyszerű törvényt magyarázaton, és valójában a kódex rendelkezéseinek érdemi kiegészítését eredményezték, ámde szövegszerűen mégsem módosították azt.⁴ Az igazságügy-miniszter az eltérő magyarországi viszonyokra tekintettel elkerülhetetlennek látta az osztrák kódex egyes szabályainak módosítását: főként az ősiség eltörlése okán létrejött joghézag, illetve a házassági jogban rejlő különbségek igényeltek speciális szabályozást. A bizottság ennek fényében látott hozzá a munkához, amelynek eredményeként 1851 köze-

pére megszületett a személyi jogról szóló törvénytervezet. A kimondottan Magyarország részére készülő javaslat alapját az ABGB vonatkozó szakaszai képezték, de azokat több ponton módosították, és a munkálat házassági jogi szabályokat egyáltalán nem tartalmazott. A következő lépést az öröklési jogi szabályok kidolgozása jelentette volna – ezek megalkotásának azonban a Comité már nem látott neki, sőt a személyi jogról szóló tervezet hatálybaléptetését is felfüggesztette az igazságügyi miniszter.⁵

E lépés hátterében azok az alkotmányos változások álltak, amelyekről a Reichsrat és a minisztertanács 1851. december végi együttes ülésén döntött. Ugyan 1851 őszén Alexander Bach kísérletet tett az olmützi alkotmány „megmentésére”, és ennek érdekében indítványozta annak átfogó módosítását, de az elképzelést Ferenc József elvetette. A megváltozott politikai irányvonal az 1851. december 31-én kibocsátott szilveszteri pátensben⁶ testesült meg, amely néhány rendelkezésétől eltekintve hatályon kívül helyezte az 1849. évi alkotmányt, és bevezette a nyíltan abszolutisztikus kormányzást.⁷

Másfél héttel később kihirdették azon császári kéziratot, amelyben az ifjú uralkodó Schwarzenberg miniszterelnöknek címezve részletezte a birodalma koronatarományainak átszervezésére vonatkozó elveket.⁸ Az olmützi alkotmány hatályon kívül helyezését követően Krauß igazságügy-miniszter azt javasolta, hogy az ABGB-t nyilvánítsák az osztrák császárság valamennyi tartományának közös jogává, és ezzel párhuzamosan annak hatályát terjesszék ki valamennyi koronatarományra.⁹ Magyarországon ezzel egyidejűleg intézkedni

kellett az ősiség intézményének tényleges megszüntetéséről.

Noha a birodalmi tanács tagjainak többsége elhamarkodottnak, a magyar birodalmi tanácsosok pedig egyenesen lehetetlennek tartották az igazságügy-miniszter javaslatát, Krauß azzal érvelt, hogy 1811-ben az osztrák örökös tartományokban is néhány hónap alatt lezajlott az áttérés a kodifikált magánjogra, hasonlóképp Galíciához, ahol azt megelőzően a régi lengyel jogot alkalmazták. Alexander Bach pedig azzal érvelt a gyors ütemű hatálybalépés mellett, hogy az ABGB bevezetése 1815-ben a Lombard-Velencei Királyságban sem ütközött nehézségekbe, holott akkor már évek óta a Code civil szabályait alkalmazták.¹⁰

A Reichsrat elnöke, Karl Kübeck támogatta a kormányzat javaslatát, de hangsúlyozta: az ABGB bevezetését „megfelelő előkészületeknek” kell megelőzniük, aminek során tekintettel kell lenni az érintett koronatarományok körülményeire. E gondolat Ferenc József tetszését is elnyerte, aminek eredményeként 1851. december 28-án, az olasz alkotmány hatályon kívül helyezéséről folytatott végső megbeszélésen a császár jóváhagyta az igazságügyi tárca vezetőjének az igazságszolgáltatási és közigazgatási szervezet elveiről szóló tervezetét. Ennek eredményeként került sor azon császári kézirat jóváhagyására,¹¹ amelynek 33. pontja szerint „az általános polgári törvénykönyv az osztrák állam valamennyi tagja számára közös jogként bevezetendő azokban a tartományokban is, amelyekben még nincs hatályban, megfelelő előkészítést követően, ezen országok sajátos körülményeinek figyelembevételével.”¹²

Az új irányvonalnak megfelelő előkészítő munkálatok 1852 elején kezdődtek az igazságügyi minisztériumban. Az ABGB minél gyorsabb ütemű hatálybaléptetése érdekében úgy döntöttek, nem kerül sor a kódex rendelkezéseinek átfogó tartalmi felülvizsgálatára, ellenben annak szövegéhez egy függelékben mellékelni fogják az 1812 óta kiadott módosításokat, figyelemmel a koronaországok sajátos viszonyaira. A függelék összeállítása és a hatályba léptető pátens előkészítése 1852 március első felére készült el. A kérdést 1852 május végén tűzte napirendre a bécsi minisztertanács. A tárgyalások során Leo Thun-Hohenstein kultuszminiszter a kódex átfogó reformját indítványozta. Thun elhamarkodottnak tartotta az 1852-re tervezett hatálybalépést, miután a bírának, az ügyvédeknek és a jogkereső embereknek is időt kellett adni arra, hogy a törvénykönyv rendelkezéseivel megismerkedjenek.¹³ Tartalmilag is problematikusnak vélte az ABGB hatálybaléptetését, miután nézete szerint az előkészületek folyamán nem vették kellőképpen figyelembe a magyar koronatarományok eltérő viszonyait (kivéve a házassági jogi szabályokat, de álláspontja szerint azok vonatkozásában is komolyabb módosításokra lett volna szükség). Kiemelte az öröklésre vonatkozó szabályokat, amelyek kapcsán úgy látta, hogy figyelembe kellett volna venni az ősiségben foglalt „családíság” eszméjét.¹⁴

Krauß igazságügy-miniszter nem értett egyet a megfogalmazott kritikával, és a vita során őt támogatta Alexander Bach belügyminiszter, Andreas Baumgartner kereskedelmi miniszter és Karl Ferdinand Buol-Schauenstein, a minisztertanács elnöke is. A vita eredményeként

1852 júliusában összehívták a Reichsratot az ABGB magyarországi hatálybalépéséhez szükséges jogszabályi rendelkezések felülvizsgálata céljából.

1852 szeptemberére lezárultak az ezzel kapcsolatos viták, majd 1852. november 29-én kihirdették az ősiségi nyílt parancsot. A pátens záradéka rendelkezett az Általános Osztrák Polgári Törvénykönyv 1853. május 1-jén esedékes hatálybalépéséről a magyar koronatarományokban – Erdély kivételével.

Hivatkozások:

- BRETTNER-MESSLER, Horst – Koch, Klaus (Hrsg.): *Die Protokolle des Österreichischen Ministerrates 1848–1867 V. Abteilung Ministerien Erzherzog Rainer (1861–1865) und Mensdorff (1865)*. Band 4. Wien, 1986. Österreichischer Bundesverlag, 24. p.
- GEDEON Magdolna: Az osztrák polgári törvénykönyv bevezetése Magyarországon. (Ismertetés) *Klió történettudományi szemléző folyóirat*. 2011. 4. sz. 79. p.
- NESCHWARA, Christian: *Das ABGB in Ungarn*. In BERGER, Elisabeth (szerk.): *Österreichs Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (ABGB). Eine europäische Privatrechtskodifikation*. Band III Das ABGB außerhalb Österreichs. Berlin, 2010. Duncker & Humblot, 46. p.
- NESCHWARA 2010. 49. p.
- NESCHWARA 2010. 47–48. p.
- RADY, Martyn: *A Habsburgok. A világ urai*. Budapest, 2022. Helikon, 266–267. p.
- DEÁK Ágnes: *Polgári átalakulás és neoabszolutizmus 1849–1867*. Budapest, 2009. Kossuth Kiadó, 41. p.
- Allerhöchstes Kabinettschreiben Seiner Majestät des Kaisers vom 31. Dezember 1851. RGBl. Nr. 4/1852. Forrás: <https://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=rgb&datum=1852&page=114&size=45>

⁹ BRAUNEDER, Wilhelm: Die Dauerhaftigkeit einer Kodifikation: 200 Jahre österreichisches ABGB. *Acta Universitatis Szegediensis. Acta Juridica et Politica*. 2010. 73. sz. 227. p.

¹⁰ Csupán annyit „hallgatott el”, hogy 1786 óta a Josephinisches Gesetzbuch néven ismert „Teil-ABGB” már hatályban volt az örökös tartományokban, illetve éppen Nyugat-Galíciában léptették hatályba az ABGB korai változatát. NESCHWARA 2010. 48. p.

¹¹ A nyílt egyeduralom bevezetése a következő jogszabályok által zajlott: Kaiserliches Patent vom 31. Dezember 1851, RGBl. Nr. 2. von 1852 (Aufhebung der Märzverfassung), Kaiserliches Patent vom 31. Dezember 1851, EGBL. Nr.3 von 1852 (Aufhebung der Grundrechte), Allerhöchstes Kabinettschreiben vom 31. Dezember 1851, RGBl. Nr. 4 von 1852 (Verfassung des absoluten Einheitsstaates). Lásd Bernatzik 1911. 208–216. p.

¹² NESCHWARA 2010. 49. p.

¹³ Az ABGB hatálybaléptetését követő gyakorlati nehézségek vonatkozásában lásd NESCHWARA 2010a. 83–84. p.

¹⁴ Lásd Bemerkungen des Ministers für Kultus und Unterricht Graf Thun zur Einführung des ABGB in Ungarn. Beilage zum Ministerkonferenzprotokoll v. 19. 5. 1852. In HEINDL, Waltraud (Hrsg.): *Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867*. III. Abteilung Das Ministerium Buol-Schauenstein. 1852–1859. Band 1. Wien, 1975. Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, 1852.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Az ausztriai általános polgári törvénykönyv 1853. évi kiadásának belső borítója. Forrás: <https://images.app.goo.gl/bPS1pfDzD9CBCCqP8> Letöltve: 2025. július 18.